Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
J. KOKOTT
представено на 15 май 2014 година [1]

Дело C-318/13

X

(Преюдициално запитване, отправено от Korkein hallinto-okeus (Финландия)

„Директива 79/7/ЕИО — Равно третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване — Член 4, параграф 1 — Схема за социално осигуряване на работници за трудова злополука — Национално право — Обезщетение във фиксиран размер за трайно увреждане вследствие на трудова злополука — Определяне на размера на обезщетението — Различни по размер обезщетения за мъже и жени поради различна статистически очаквана при половете продължителност на живота — Отговорност на държавата членка — Достатъчно съществено нарушение на правото на Съюза“

I – **Въведение**

1. Известен е фактът, че от статистическа гледна точка при жените следва да се очаква по-висока продължителност на живота, отколкото при мъжете. Трябва ли обаче само поради този факт и без конкретно разглеждане на всеки отделен случай мъжете да получават по-малко обезщетение, отколкото жените, когато с еднократно плащане във фиксиран размер орган за социално осигуряване на работници за трудова злополука предоставя обезщетение за здравословно състояние с последици за цял живот?

2. Това е основният въпрос по настоящото дело. Той предоставя на Съда възможност след решение Test-Achats [2] да доуточни практиката си относно установения в правото на Съюза принцип на равното третиране на мъжете и жените в контекста на друго положение, уредено от правото в областта на социалното осигуряване.

3. По настоящото дело трябва, на първо място, да се анализира дали този принцип допуска национални правни разпоредби, които по отношение на определянето на размера на осигурителното обезщетение се ориентират спрямо параметри, в основата на които в определяща степен е статистически различната очаквана продължителност на живота на мъжете и жените. На второ място, ако се окаже, че националното право е в противоречие с правото на Съюза, възниква въпросът за отговорността на държавата членка, и евентуално, на трето място, възниква въпросът за ограничаване на действието на решението във времето.

1 — Език на оригиналния текст: немски.

2 — Решение Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09, EU:C:2011:100).

II – **Правна уредба**

A– *Право на Съюза*

1. Директива 79/7[3]

4. Съгласно член 3 от Директива 79/7 тя се прилага по-конкретно в законно установените схеми, които осигуряват закрила срещу инвалидност, трудови злополуки и професионални болести.

5. Член 4 от Директива 79/7 гласи:

„1. Принципът на равното третиране означава, че не се допуска каквато и да е дискриминация, основана на пола, пряко или косвено, […] особено що се отнася до:

— […]

— […]

— изчисляването на обезщетенията […] и условията, които определят продължителността и запазването на правото на обезщетение.

2. Принципът на равното третиране не накърнява разпоредбите относно закрилата на жените поради майчинство“.

2. Директива 2004/113[4]

6. Преди член 5, параграф 2 от Директива 2004/113 да бъде обявен за невалиден[5], тази разпоредба е допускала, при определени условия, неравно третиране, основано на пола, както следва:

„Независимо от параграф 1, държавите членки могат да решат преди 21 декември 2007 г. да разрешат пропорционални разлики по отношение на премиите и добавките за осигурените лица, когато полът е определящ фактор при изчисляването на рисковете, въз основа на подходящи и точни актюерски и статистически данни. […]“.

3 — Директива 79/7/ЕИО на Съвета от 19 декември 1978 година относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване (ОВ L 6, стр. 24; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 192).

4 — Директива 2004/113/ЕО на Съвета от 13 декември 2004 година относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги (ОВ L 373, стр. 37; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 135).

5 — Решение Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09, EU:C:2011:100).

3. Директива 2006/54[6]

7. Член 5 от Директива 2006/54, озаглавен „Забрана за дискриминация“, предвижда по отношение на професионалните социалноосигурителни схеми[7]:

„Без да се засяга член 4 [[8]], не се допуска пряка или непряка дискриминация, основана на пола, в професионалните социалноосигурителни схеми, по-специално по отношение на:

[…]

в) изчисляването на обезщетенията […] както и условията, регулиращи продължителността и запазването на правото на обезщетения.

[…]“.

8. Член 9, параграф 1 от Директива 2006/54 предвижда:

„Разпоредбите, които противоречат на принципа на равното третиране са онези, които се основават на пола, пряко или косвено, при:

[…]

з) определянето на различни равнища на обезщетенията, с изключение на необходимите за отчитане на факторите на актюерските изчисления, които са различни за двата пола в случаите на схеми с обезщетения, определяни на базата на осигурителните вноски; в случаите на капиталови схеми с обезщетения, определяни на базата на осигурителните вноски, някои от елементите могат да бъдат неравни, когато неравенството на сумите произтича от последиците от използването на фактори на актюерските изчисления, които се различават по пол по времето на прилагане на финансиране на схемата;

[…]“.

Б– *Национално право*

9. Според финландското правителство финландските работодатели са задължени по закон да осигуряват работниците си при частни осигурителни дружества срещу риска от трайно увреждане на здравето вследствие на трудови злополуки.

6 — Директива 2006/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 юли 2006 година за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите (преработена) (ОВ L 204, стр. 23; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 8, стр. 262).

7 — Съгласно член 2, параграф 1, буква е) от Директива 2006/54 под това понятие следва да се разбират такива схеми, „които не са регулирани от Директива 79/7 […] и, които имат за цел да предоставят на работници, независимо дали са заети или самостоятелно заети лица, в рамките на едно предприятие или група от предприятия, област на икономическа дейност или професионален сектор, или група професионални сектори, обезщетения, предназначени да допълнят или да заместят обезщетенията, предвидени в законно установените социалноосигурителни схеми […]“.

8 — Тази разпоредба конкретизира принципа на равно заплащане.

10. При настъпване на осигурения риск осигурителните обезщетения се предоставят под формата на периодични плащания или под формата на обезщетение във фиксиран размер (наричано по-нататък „обезщетение при трудова злополука“). В случай на по-лека степен на увреждания обезщетението задължително се отпуска под формата на еднократно плащане във фиксиран размер[9].

11. Размерът на това обезщетение във фиксиран размер зависи от средната очаквана продължителност на живота на увреденото лице. В това отношение от определящо значение са, от една страна, неговата възраст, и от друга страна, що се отнася до прогнозата за оставащата очаквана продължителност на живота, полът на увреденото лице. Ето защо поради факта, че от статистическа гледна точка при мъжете се очаква по-ниска продължителност на живота, съгласно финландското право в иначе сходни положения жените получават по-високо обезщетение в сравнение с мъжете.

III – **Фактите в главното производство и преюдициалните въпроси**

12. През 2005 г. компетентният осигурителен орган отпуска на г-н X обезщетение при трудова злополука под формата на еднократна фиксирана сума за претърпяна през 1991 г. трудова злополука. Една жена би получила само поради пола си и поради статистически по-високата очаквана продължителност на живота си при иначе сходни обстоятелства 278,89 EUR повече, отколкото са изплатени на г-н X[10].

13. Жалбата на г-н X, в която иска обезщетението му при трудова злополука също да се определи въз основа на по-благоприятните критерии, приложими за жените, е отхвърлена през 2008 г. с влязло в сила решение на действащия като последна инстанция съд за спорове в областта на социалното осигуряване.

14. С жалба, подадена през 2009 г., понастоящем г-н X иска от финландската държава обезщетение за вреди в размер на разликата, която не е получил, ведно с лихви за забава.

15. Запитващата юрисдикция отправя до Съда следните преюдициални въпроси:

1) Трябва ли член 4, параграф 1 от Директива 79/7 да се тълкува в смисъл, че той не допуска вътрешноправна разпоредба, въз основа на която различната продължителност на живота за мъжете и жените се използва като актюерски критерий за изчисляване на дължимите вследствие на трудова злополука задължителни обезщетения от социалното осигуряване, когато при използването на този критерий еднократното обезщетение, което следва да се плати на мъж, е по-ниско от обезщетението, което би получила една жена на същата възраст, която при това се намира в сходно положение?

2) При положителен отговор на първия въпрос, налице ли е по делото условието за наличие на достатъчно съществено нарушение на правото на Съюза, необходимо за носене на отговорност от държавата членка, ако се отчете по-конкретно, че

9 — Към момента на възникване на въпросната трудова злополука приложими са били по-специално член 14 (192/1987), член 18a (526/1981) и член 18b (1642/1992) от Tapaturmavakuutuslaki (608/1948) (наричан по-нататък „Закон за осигуряване за трудова злополука“), както и Инструкция на Министерството на социалните въпроси и здравеопазването от 30 декември 1982 година относно критериите за капиталовата стойност на пенсиите поради злополука и наследствените пенсии от задължителни осигурителни схеми за трудови злополуки и критериите за плащане на обезщетението еднократно вместо като периодични плащания. От януари 2010 г. критериите за изчисляване на обезщетението при трудова злополука под формата на еднократно плащане са регламентирани в член 18e (1639/2009) от Закона за осигуряване за трудова злополука. Разпоредбите на този член съответстват по съдържание, доколкото има значение в случая, на критериите за изчисляване съгласно посочената по-горе инструкция на Министерството на социалните въпроси и здравеопазването.

10 — От акта за преюдициално запитване обаче не става ясно дали това обезщетение е определено въз основа на правната уредба, действаща през 2005 г., или въз основа на правната уредба, действаща през 1991 г.

— в своята практика Съдът не е изразил изрично становище дали при определяне на обезщетение по законоустановена социалноосигурителна схема, която попада в приложното поле на Директива 79/7/ЕИО, могат да се отчитат актюерски фактори, свързани с пола,

— в решението си по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09) Съдът е обявил за невалиден член 5, параграф 2 от Директива 2004/113, който допуска отчитането на такива фактори, но е постановил преходен период и след изтичането му разпоредбата става невалидна, и

— в Директиви 2004/113 и 2006/54 (Директива за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите) при определени обстоятелства законодателят на Съюза е допуснал отчитането на такива фактори при изчисляване на обезщетенията по смисъла на тези директиви и въз основа на това националният законодател е приел, че въпросните фактори могат да се вземат предвид и в областта на оспорваните законоустановени социалноосигурителни схеми?

IV – **Анализ**

A– *Първи преюдициален въпрос*

16. С първия си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 1 от Директива 79/7 допуска национални правни разпоредби, които водят до по-неблагоприятно третиране на мъжете от жените по отношение на обезщетения във фиксиран размер за трудови злополуки само поради факта, че от статистическа гледна точка при мъжете се очаква по-ниска продължителност на живота.

17. В самото начало следва да се провери дали в настоящия случай е приложима Директива 79/7, която съгласно член 3, параграф 1, буква а) от нея се прилага за законно установени схеми, които осигуряват закрила срещу риска инвалидност, както и срещу риска трудови злополуки и професионални болести. Всъщност само ако това е така, на първия преюдициален въпрос може да се даде полезен отговор. В противен случай въпросът не би имал връзка с действителността на спора по главното производство.

1. Материално приложно поле и приложно поле във времето на Директива 79/7

а) Приложно поле във времето

18. Финландското правителство твърди, че Директива 79/7 не е приложима ratione temporis, тъй като въпросната злополука е станала през 1991 г., тоест преди присъединяването на Република Финландия през 1995 г. Поради това за преценката на случая в главното производство релевантна била правната уредба, действаща през 1991 г. Тя не можела да бъде преценявана с оглед на Директива 79/7, тъй като последната не била приложима за положения, възникнали преди присъединяването на Република Финландия.

19. С обезщетението при трудова злополука обаче трябва да се компенсират действащите занапред последици вследствие от злополуката през 1991 г. Следователно в настоящия случай не става въпрос за преценката на положение, което категорично е заварено още преди присъединяването на държавата членка [11].

20. Съгласно постоянната съдебна практика обаче бъдещите последици от положение, възникнало още при действието на стара правна норма, се преценяват съгласно действащата впоследствие правна уредба [12]. Същото трябва да важи и за бъдещите последици от положение, което е възникнало още преди присъединяването на дадена държава членка, но което поражда по-нататъшни последици за периода след това.

21. Като се има предвид, че с присъединяването на Република Финландия Директива 79/7 става приложима на нейната територия [13], тя е меродавна за разглежданото в случая предоставяне на обезщетение при трудова злополука, що се отнася до нейното приложно поле във времето.

б) Материално приложно поле

22. Съмнения относно материалната приложимост на Директива 79/7 биха могли да съществуват освен това и с оглед на факта, че въпросната директива се прилага само в „законно установени схеми“ в сферата на социалното осигуряване, но според данните, предоставени от финландското правителство, в настоящия случай обезщетението се изплаща чрез определени частни осигурителни дружества, на които е възложено изпълнението на функциите на задължителното осигуряване срещу трудова злополука.

23. Наистина от това следва, че финландското обезщетение при трудова злополука не се изплаща пряко от компетентните за това държавни органи, а от частни осигурителни дружества в рамките на законно установена схема за задължително застраховане. Условията и редът на предоставяне на дадено обезщетение обаче не са от решаващо значение, за да се определи дали това обезщетение попада в приложното поле на Директива 79/7. Напротив, определящ е фактът, че предвидено в законова разпоредба обезщетение е пряко и ефективно свързано със закрилата срещу някой от рисковете, посочени в член 3, параграф 1 от тази директива [14]. Следва да се приеме, че този факт е налице по отношение на пряко получаваното от увреденото лице обезщетение при трудова злополука, предоставянето на което се урежда от Закона за осигуряване за трудова злополука.

24. От гореизложеното следва, че разглежданите финландски правни разпоредби следва да се считат за законно установена схема, която осигурява закрила срещу риска инвалидност и трудова злополука, и следователно трябва да се преценяват с оглед на Директива 79/7. За разлика от това Директиви 2004/113 и 2006/54 са неотносими, тъй като първата директива съгласно член 3, параграф 4 от нея „не се прилага за въпроси, свързани със заетостта и професията“, а втората директива съгласно член 2, параграф 1, буква е) от нея урежда специфични за предприятията професионални пенсионни схеми, но не е приложима към национална правна уредба относно осигуряването за трудова злополука.

11 — Тоест за разлика от положението, разглеждано в решение Ynos (C-302/04, EU:C:2006:9, т. 35—38).

12 — Вж. по-специално решение Stadt Papenburg (C-226/08, EU:C:2010:10, т. 46) и решение Elektrownia Pątnów II (C-441/08, EU:C:2009:698, т. 32 и 34).

13 — Вж. във връзка с това член 166 от Акта относно условията за присъединяване на Република Австрия, Република Финландия и Кралство Швеция и промените в договорите, на които се основава Европейският съюз (ОВ C 241, 1994 г., стр. 21 и ОВ L 1, 1995 г., стр. 1) и решение Österreichischer Gewerkschaftsbund (C-195/98, EU:C:2000:655, т. 52—55).

14 — По този въпрос вж. решение Atkins (C-228/94, EU:C:1996:288, т. 11 и 13).

25. След като член 4, параграф 1 от Директива 79/7 изисква по отношение на изчисляването на обезщетенията да „не се допуска каквато и да е дискриминация, основана на пола, пряко или косвено“, по-нататък следва да се провери дали използването на актюерски критерии съставлява основано на пола неравно третиране (вж. точка 2) и дали евентуално може да се приеме, че са налице съображения, които обосновават това (вж. точка 3).

2. Различно третиране чрез актюерски параметри, които са свързани с очакваната от статистическа гледна точка при половете различна продължителност на живота

26. Разликата в изчисляването на размера на предварително определеното обезщетение при трудова злополука е пряко свързана с пола на правоимащото лице и с очакваната от статистическа гледна точка продължителност на живота му.

27. Според финландското правителство обаче това обстоятелство не съставлява по-неблагоприятно третиране на правоимащите лица от мъжки пол. Напротив, разграничението, основано на пола, се налагало, за да не се поставяли жените в по-неблагоприятно положение в сравнение с мъжете. От статистическа гледна точка при жените очакваната продължителност на живота била по-висока, поради което обезщетението, което имало за цел да компенсира глобално претърпяното увреждане за съответно предполагаемия остатък от живота, за жените трябвало да бъде по-високо от това за мъжете.

28. Ето защо не била налице разлика в третирането между мъжете и жените, а всеки получавал сумата, на която имал право от актюерска гледна точка.

29. С това възражение обаче най-много би могло *да се обоснове* разликата в третирането между мъжете и жените по отношение на предоставянето на обезщетение във фиксиран размер, но не и просто да се оспорва, че въз основа на финландските правни разпоредби мъжете и жените са третирани по различен начин.

30. По-нататък следва да се разгледат евентуалните съображения за обосноваване.

3. Съображения за обосноваване на неравното третиране

31. При проверката кои фактори могат да се разглеждат като съображения за обосноваване на дадено неравно третиране при обезщетението при трудова злополука, на първо място следва да се анализира Директива 79/7.

а) Релевантни съображения за обосноваване съгласно член 4 от Директива 79/7.

32. Член 4 от Директивата съдържа недвусмислена и изчерпателна правна уредба, след като, освен свързаната с майчинството проблематика, принципно не допуска основано на пола разграничение по отношение на предоставянето на обезщетения.

33. От това следва, че финландската правна уредба не може да бъде обоснована само поради това, че — в противоречие със залегналия в Директивата принцип на равно третиране — с очакваната продължителност на живота според пола тя въвежда критерий за разграничение, който според намерението на законодателя на Съюза не трябва да се прилага за целите на Директива 79/7.

34. Всъщност фактът, че в Директивата не е изрично забранено да се взема предвид статистически очакваната продължителност на живота според пола, не може да се тълкува в смисъл, че поради това финландският законодател може да въвежда този критерий по отношение на предоставянето на обезщетения. Изводът в обратната посока се подкрепя освен от текста на Директива 79/7 и от сравнение с нормативната уредба на Директиви 2004/113 и 2006/54. В последните две директиви законодателят на Съюза приема, че при определени условия няма пречка за допустимостта на свързани с пола „актюерски“ [15] фактори, респ. фактори „на актюерските изчисления“ [16], но намира за необходимо да направи изрична констатация за това. След като в случая на Директива 79/7 липсва такава специална клауза за дерогация, логично е по аргумент за противното, че според самата воля на законодателя на Съюза свързани с пола актюерски съображения именно не следва да са допустими в рамките на Директива 79/7.

35. Според финландското правителство при все това разликата в размера на обезщетенията така или иначе е обоснована, тъй като при обезщетенията във фиксиран размер било присъщо на системата тази разлика да е последица от свързаната с пола разлика в очакваната продължителност на живота. В противен случай жените, при които очакваната от статистическа гледна точка продължителност на живота била по-висока, щели да бъдат поставени в по-неблагоприятно положение в сравнение с мъжете, тъй като целта на еднократното изплащане била да се компенсират последиците от злополуката за остатъка от живота на осигуреното лице.

36. По този начин финландското правителство обръща логиката на повдигнатата срещу него критика и твърди, че и по силата на първичното право било задължено при отпускането на обезщетението във фиксиран размер да предоставя на мъжете сума в по-малък размер, отколкото на жените.

37. Този довод обаче в крайна сметка не е убедителен, както ще бъде посочено по-нататък.

б) Могат ли да бъдат изведени от първичното право релевантни съображения за обосноваване?

38. Пряката дискриминация, основана на пола, е допустима — с изключение на специфичните мерки за насърчаване в полза на членовете на група, която е в по-неблагоприятно положение — само в случаите, когато *със сигурност* може да се докаже, че между мъжете и жените са налице *съответни разлики*, които налагат подобно различно третиране [17].

i) По понятието за съответни разлики

39. По всяка вероятност би могло да се приеме, че са налице съответни разлики между мъжете и жените, които биха могли да се отразят върху предоставянето на обезщетения по застраховка за трудова злополука, когато по отношение на съответния конкретен случай единствено в зависимост от пола може да се предположи по необорим начин, че са налице или не са налице определени обстоятелства, които са от значение за предоставянето на обезщетението [18]. Следва обаче да се има предвид, че такива разлики биха били наистина *правно* релевантни само ако това разграничение е и в съответствие с основните принципи на правния ред на Съюза [19].

15 — Така в междувременно отменения член 5, параграф 2 от Директива 2004/113.

16 — Така в член 19, параграф 1, буква з) от Директива 2006/54.

17 — Вж. т. 59 и сл. от моето заключение по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09, EU:C:2010:564).

18 — Относно „свързани с пола застрахователни практики, които […] са възможни“, вж. Насоките на Комисията за прилагане на Директива 2004/113/ЕО на Съвета по отношение на застрахователните услуги с оглед на решението на Съда на Европейския съюз по дело C-236/09 (Test-Achats) (2012/C 11/01, ОВ C 11, стр. 1, 3 и 4).

19 — По този въпрос вж. т. 42—67 от моето заключение по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09, EU:C:2010:564).

40. Във финландската правна уредба се изхожда без изключение от предпоставката, че при жените очакваната от статистическа гледна точка продължителност на живота е по-висока, отколкото при мъжете, и въз основа на това полът на застрахованото лице се смята за фактор, който е от значение за зависещите от продължителността на живота обезщетения във фиксиран размер.

41. Тази основана на пола прогноза обаче не обхваща всички аспекти на средната продължителност на живота. Ето защо, от една страна, дори разгледана от чисто фактическа страна, тази прогноза е твърде обща и не води до балансирани решения. Освен това, от друга страна, нормативни съображения на първичното право също не подкрепят тезата за допускане на пола като релевантен за предоставянето на обезщетения критерий.

42. По-нататък най-напред следва да се разгледат фактическите възражения и след това нормативните възражения, които не подкрепят тезата за релевантността на основаната на пола прогноза за предоставянето на обезщетения.

ii) Фактически възражения срещу релевантността на основаната на пола прогноза

43. Противно на позицията на финландското правителство, не може веднага със сигурност да се каже, че в контекста на отпускането на обезщетение при трудова злополука дадено осигурено лице от женски пол винаги би имало по-висока средна продължителност на живота в сравнение с осигурено лице от мъжки пол на същата възраст.

44. Всъщност финландската правна уредба действително не отчита в достатъчна степен по какъв начин конкретните обстоятелства, причинили вредата, се отразяват върху по-нататъшната очаквана продължителност на живота: при наличието на определени здравословни проблеми, предизвикани от злополука, едва ли може да се счита, че очакваната продължителност на живота при жените би била по-голяма, отколкото при мъжете в сходно положение.

45. Освен това критерий, единствено свързан с половете, е твърде недостатъчен за целите на изготвянето на прогнозата за очакваната продължителност на живота и поради това, че елиминира важни фактори — освен последиците от злополука, например и географския произход и центъра на жизнени интереси на съответните лица[20], техните навици и характерни икономически и социални условия, и в резултат на това отразява реалността само по изопачен начин.

46. Следователно дори разгледан абстрактно, сам по себе си полът не може да съставлява съответна разлика във връзка с предоставянето на обезщетения.

47. Обстоятелството, че прогноза, единствено основана на половете, представлява погрешен подход за определянето на обезщетението във фиксиран размер, проличава още по-ясно, когато се разгледат конкретните случаи на осигурените лица и се има предвид, че според присъщата на финландската уредба логика — както финландското правителство признава в съдебното заседание — дори страдаща от смъртоносна болест жена, независимо от конкретно очакваната при нея по-ниска продължителност на живота, само поради пола ѝ би получила по-високо обезщетение в сравнение с мъж на същата възраст, но значително по-здрав. Щом като

20 — В допълнение следва да се отбележи, че от статистическа гледна точка средната продължителност на живота може да варира в значителна степен в световен мащаб, от една страна, но от друга страна, и между отделните географски региони на една и съща територия.

финландската правна уредба не предвижда в такива случаи подходящо за конкретната фактическа обстановка законодателно решение, а небрежно визира пола като критерий, този пол не може да бъде критерий, който е релевантен за определянето на обезщетението при трудова злополука във фиксиран размер.

48. Независимо от такива фактически възражения срещу критерия, свързан с половете, нормативни възражения обаче също не подкрепят тезата за неговата допустимост, които следва да се разгледат по-нататък.

iii) Нормативни възражения срещу релевантността на прогнозата, основана на половете

49. Финландският критерий за основаната на пола прогноза за средната продължителност на живота трябва да се преценява въз основа на нормативните параметри, които произтичат от първичното право на Съюза. Съгласно член 2 ДЕС сред основните принципи на правото на Съюза е по-специално принципът за равенството между жените и мъжете, който освен това е признат като основно право в член 21 от Хартата.

50. В контекста на особената важност на този принцип за равенството между жените и мъжете стандартизираното от статистическа гледна точка посочване на пола като един вид заместващ критерий за други разграничителни характеристики, които могат да бъдат по-трудно установени, но в крайна сметка действително са релевантни от осигурителна гледна точка, не може, както вече изложих в моето заключение Association belge des Consommateurs Test-Achats и др., посочено по-горе, да се приеме в светлината на ценностната система на правото на Съюза.

51. Ако определени характеристики действително са меродавни за очакваната продължителност на живота [21], по-скоро те трябва в това си качество да се установят, надлежно да се оценят и независимо от пола да се отнесат към конкретни групи от лица. Следователно те не може схематично да бъдат причислени към определен пол, освен ако става въпрос за непроменливи и от биологична гледна точка специфични характеристики. В противен случай отделни заинтересовани лица, до които не са отнася съответната характеристика, биха били поставени в по-неблагоприятно или в по-благоприятно положение само поради техния пол, без да е налице основателна причина за това.

52. Освен това при нормативната преценка на актюерски свързани с пола критерии следва да се има предвид, че член 21 от Хартата посочва забраната за дискриминация, основана на пол, почти заедно със забраната за дискриминация, основана на раса, цвят на кожата или етнически произход.

53. Ето защо пряко визиращи пола като критерий правни уредби — като оставим настрана несъмнените биологични особености като тези на майчинството — съгласно ценностната система на законодателя на Съюза са също толкова неприемливи както такива правни уредби, основаващи се на расата или на цвета на кожата, и следователно са недопустими в областта на социалноосигурителното право независимо от евентуални статистически проучвания [22].

54. В противен случай щеше да съществува, от една страна, рискът от статистически замаскирано изпразване от съдържание на залегналите в Хартата забрани за дискриминация и от друга страна, рискът от неподходящи в отделния случай резултати, ако за целите на основани на прогноза решения се използваха по шаблонен начин статистически данни, които в крайна сметка нямат връзка с конкретния случай, вместо действително релевантни материалноправни критерии.

21 — Вж. т. 66 и 67 от моето заключение по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (EU:C:2010:564).

22 — Вж. т. 49—51 и 62—67 от моето заключение по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (EU:C:2010:564).

iv) Междинно заключение по първия преюдициален въпрос

55. Предвид гореизложеното нито от Директива 79/7, нито от първичното право могат да бъдат изведени релевантни съображения за обосноваване на неравно третиране, основано на свързани с пола статистически данни.

56. Следователно член 4, параграф 1 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национални правни разпоредби, въз основа на които различната очаквана продължителност на живота за мъжете и жените се използва като актюерски критерий за изчисляване на дължимите вследствие на трудова злополука задължителни обезщетения от социалното осигуряване, когато при използването на този критерий еднократното обезщетение, което следва да се плати на мъж, е по-ниско от обезщетението, което би получила една жена на същата възраст, която при това се намира в сходно положение.

57. С оглед на това в съдебното производство по осигурителния спор финландските юрисдикции — поне доколкото това производство е образувано по жалба срещу държавен орган или институция, която следва да се счита за равностойна на такъв орган — всъщност са били длъжни да не прилагат дискриминационната разпоредба и вместо това, при липса на недискриминационна национална правна уредба, да присъдят на г-н X по-високата и съгласно финландското право запазена за жените сума [23].

58. Това обаче не е направено.

59. Доколкото съдебното производство по социалния спор междувременно окончателно е приключено, на настоящия етап възниква въпросът, поне доколкото решението на Съда по настоящото дело няма да съставлява основание за възобновяване [24], с помощта на което би могла да се създаде възможност за постановяване на решение от финландските юрисдикции по жалбата на г-н X, което да е в съответствие с правото на Съюза, а именно дали сега вече финландската държава трябва да носи отговорност за разликата в сумата заедно с лихвите, от която финландското право е лишило г-н X в противоречие с правото на Съюза.

Б– *Втори преюдициален въпрос*

60. С втория си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали Република Финландия може да бъде упрекната в достатъчно съществено нарушение на правото на Съюза, пораждащо нейната отговорност за противоречащата на правото на Съюза правна уредба по отношение на обезщетението при трудова злополука във фиксиран размер.

61. Според запитващата юрисдикция липсата на относима за Директива 79/7 съдебна практика, предвиденият в решение Test-Achats преходен период, както и обстоятелството, че в светлината на Директиви 2004/113 и 2006/54 законодателят приема, че от правна гледна точка няма пречка за свързани с пола актюерски съображения, очевидно не подкрепят тезата за наличие на такова нарушение.

62. Преди да се пристъпи към подробен анализ на тези обстоятелства, трябва обаче да се изясни кой момент следва да се има предвид по отношение на евентуалното нарушение на правото на Съюза от страна на Република Финландия (вж. точка 1). Този въпрос е важен за определянето на установените в правото на Съюза рамкови условия, с оглед на които да се прецени наличието на съществено нарушение.

23 — Вж. във връзка с това решение Jonkman и др. (C-231/06—C-233/06, EU:C:2007:373, т. 39).

24 — Вж. по този въпрос решение Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17, т. 26—28).

1. Релевантен момент и правни рамкови условия за преценката на наличието на нарушение на правото на Съюза

63. Възможно е да става въпрос за датата на трудовата злополука (1991 г.), датата на отпускането на обезщетението от страна на осигурителния орган (2005 г.), както и за датата на влязлото в сила решение на съда за спорове в областта на социалното осигуряване, с което се отхвърля жалбата (2008 г.).

64. В това отношение, на първо място, следва да се има предвид, че засягащото г-н X нарушение на правото на Съюза се конкретизира едва през 2008 г. с влязлото в сила решение на финландската юрисдикция.

65. На следващо място, следва да се констатира, че към този момент не е съществувала съдебна практика относно въпроса дали свързани с пола актюерски съображения са допустими в рамките на Директива 79/7, но и факта, че Комисията дори не е счела за необходимо да започне производство за установяване на неизпълнение на задължения срещу Република Финландия.

66. Освен това следва да се отбележи, че през 2004 г. и 2006 г. в сходен на този на Директива 79/7 и свързан със социалноосигурителното право контекст, а именно в контекста на Директиви 2004/113 и 2006/54, законодателят на Съюза допуска, при определени условия, свързани с пола актюерски съображения, а Комисията дори през 2010 г. все още категорично отстоява тази позиция по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. Началото на трайно преосмисляне изглежда е поставено едва в контекста на това дело, решението по което обаче е поставено едва през 2011 г., тоест около три години след влизането в сила на решението на финландския съд по спорове в областта на социалното осигуряване.

67. При тези условия сега следва да се провери дали трябва да се приеме наличие на пораждащо отговорност съществено нарушение на правото на Съюза през 2008 г.

2. Налице ли е достатъчно съществено нарушение?

68. Вреди, причинени на частноправните субекти вследствие на нарушения на правото на Съюза, трябва да бъдат обезщетени, когато, първо, целта на нарушената правна норма е да предостави права на частноправните субекти лица, второ, нарушението е достатъчно съществено и когато, трето, съществува пряка причинно-следствена връзка между нарушението на задължението на държавата и вредата, претърпяна от увредените лица[25].

69. Запитващата юрисдикция поставя само въпроса за второто от посочените по-горе условия за отговорност. Следователно трябва само да се изясни какво следва да се разбира под „достатъчно съществено“ нарушение и дали следва да се приеме, че такова е налице в настоящия случай.

а) Понятие за достатъчно съществено нарушение

70. Във връзка с подлежащия на разглеждане от сезираната национална юрисдикция въпрос дали следва да се приеме, че е налице пораждащо отговорност достатъчно съществено нарушение на правото на Съюза, националната юрисдикция трябва в рамките на цялостна преценка да вземе предвид, първо, степента на яснота и прецизност на нарушената норма, второ, обхвата на свободата на преценка, която нарушената норма предоставя на националните

25 — Вж. по-специално решение Francovich и др. (C-6/90 и C-9/90, EU:C:1991:428) и решение Brasserie du pêcheur и Factortame (C-46/93 и C-48/93, EU:C:1996:79, т. 51).

органи или на органите на Съюза, трето, умишления или неумишления характер на допуснатото неизпълнение или на причинената вреда, четвърто, извинимия или неизвинимия характер на евентуална грешка при прилагане на правото и пето, обстоятелството, че възприетото от общностна институция поведение може да е допринесло за бездействието, за приемането или за запазването на национални мерки или практики, които противоречат на правото на Съюза [26].

71. Тези елементи следва да се анализират по-нататък и като се вземат предвид посочените във втория преюдициален въпрос обстоятелства, да се преценят взети заедно.

б) Налице ли е достатъчно съществено нарушение на член 4 от Директива 79/7 от страна на Република Финландия?

72. Докато първите два елемента, посочени в точка 70, може и да указват за наличието на достатъчно съществено нарушение в настоящия случай, следващите три елемента по-скоро не подкрепят тази теза.

73. Всъщност дори текстът и нормативният контекст на Директива 79/7 да изключват с достатъчна степен на яснота и прецизност — и без да предоставят на националния законодател свобода на преценка — възможността за свързани с пола на съответното лице актюерски съображения, наистина не може да се приеме, че през 2008 г. е извършено от финландския законодател и от финландските съдилища умишлено или изцяло неизвинимо правонарушение.

74. Напротив, липсата на каквато и да било относима съдебна практика или на производства за установяване на неизпълнение на задължения от държава членка, в рамките на които да са били поддържани твърдения за съответни нарушения на забраната за дискриминация, от една страна, и очертаващата се от 2004 г. тенденция законодателят на Съюза да допуска в широк обхват актюерски съображения, от друга страна, са в полза на тезата, че финландската уредба, във всички случаи през 2008 г. — тоест преди да бъде поставено решението Test-Achats — въпреки ясния текст на Директива 79/7 не е била опорочена от недостатъка да противоречи на правото на Съюза с такава яснота, че да трябва да се приеме, че е допусната умишлена или изцяло неизвинима грешка при прилагане на правото от страна на финландските органи.

75. Безспорно Комисията разполага с право на преценка относно образуването на производство за установяване на неизпълнение на задължения от държава членка. Ако е образувано съответно производство за установяване на неизпълнение на задължения от държава членка, възможно е обаче дори само поради това да има основания да се приеме, че в хипотезата на продължавано нарушение по всяка вероятност дадена държава членка допуска нарушения на правото на Съюза. Ако обаче не е образувано производство за установяване на неизпълнение на задължения от държава членка, въпросната държава членка наистина все още не е освободена от отговорност единствено поради тази причина, но и не трябва да бъде упреквана в непрекъснатото допускане на евентуални нарушения на правото на Съюза, които са ѝ известни.

76. Нещо повече, в настоящия случай едва ли може да бъде вменено във вина на държавата членка като неизвинимо и пораждащо отговорност правонарушение, което самият законодател на Съюза в друг, но подобен контекст, а именно в контекста на Директива 2004/113, също е допуснал. Би се стигнало твърде далеч, ако необосновано се изискваше от държавите членки да подхождат по-внимателно и по-добросъвестно в националната си нормотворческа дейност, отколкото самият законодател на Съюза прави това. Вероятно точно нормотворческата дейност на законодателя на Съюза през периода 2004—2008 г. е подвела финландския законодател погрешно да счита със сигурност, че избраните от него параметри са в съответствие с правото на Съюза и в областта на социалноосигурителното право.

26 — Решение Brasserie du pêcheur и Factortame (C-46/93 и C-48/93, EU:C:1996:79, т. 57).

77. С оглед на това на втория преюдициален въпрос следва да се отговори, че преценката на условията за носене на отговорност от държавата членка е задача на националните юрисдикции, като във връзка с въпроса дали е налице достатъчно съществено нарушение, в полза на държавата членка обаче трябва да се отчете по-конкретно, че

— в своята практика Съдът не е изразил изрично становище дали при определяне на обезщетение по законоустановена социалноосигурителна схема, която попада в приложното поле на Директива 79/7, могат да се отчитат актюерски фактори, свързани с пола,

— едва в решението си по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09) Съдът е обявил за невалиден член 5, параграф 2 от Директива 2004/113, който допуска отчитането на такива фактори, и освен това е постановил преходен период и след изтичането му разпоредбата става невалидна, и

— в Директиви 2004/113 и 2006/54 при определени обстоятелства законодателят на Съюза е допуснал отчитането на такива фактори при изчисляване на обезщетенията по смисъла на тези директиви и въз основа на това националният законодател е приел, че въпросните фактори могат да се вземат предвид и в областта на оспорваните законоустановени социалноосигурителни схеми.

78. Предвид гореизложеното накрая следва да се разгледа въпросът дали в настоящия случай е възможно да се ограничи действието на решението във времето.

B– *Възможно ли е ограничаване на действието на решението във времето?*

79. В това отношение най-напред следва да се припомни, че тълкуването, което дава Съдът на разпоредба на правото на Съюза с решението си, уточнява и изяснява значението и приложното поле на тази разпоредба, както тя е трябвало да се разбира и да се прилага от момента на влизането ѝ в сила. С оглед на това ограничаването на действието на такова решение във времето е извънредна мярка, допустима по-специално когато в противен случай съществува риск от тежки икономически последици [27].

80. В това отношение страните в производството не са изтъкнали състоятелни доводи.

81. Напротив, тезата за наличие на сериозни икономически последици се опровергава от обстоятелството, че съдържащата се в Закона за осигуряване за трудова злополука уредба, която е в противоречие с правото на Съюза, се прилага преди всичко за случаи с незначителен ефект. Няма вероятност тези случаи да доведат до огромни допълнителни разходи, които да са в тежест на социалноосигурителната схема, дори и сега вече и по отношение на мъжете да се прилага по-благоприятната фиксирана стойност, която досега е била запазена за жените.

82. От изложените съображения следва, че няма основание действието на настоящото решение да бъде ограничено във времето.

27 — По този въпрос вж. решение Endress (C-209.12, EU:C:2013:864, т. 33—40).

V – **Заключение**

83. С оглед на всички гореизложени съображения предлагам на Съда да отговори на двата преюдициални въпроса по следния начин:

1. Член 4, параграф 1 от Директива 79/7 на Съвета от 19 декември 1978 година относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национални правни разпоредби, въз основа на които различната очаквана продължителност на живота за мъжете и жените се използва като актюерски критерий за изчисляването на дължимите вследствие на трудова злополука задължителни обезщетения от социалното осигуряване, когато при използването на този критерий еднократното обезщетение, което следва да се плати на мъж, е по-ниско от обезщетението, което би получила една жена на същата възраст, която при това се намира в сходно положение.

2. Преценката на условията за носене на отговорност от държавата членка е задача на националните юрисдикции. Във връзка с въпроса дали е налице достатъчно съществено нарушение, в полза на държавата членка обаче трябва да се отчете по-конкретно, че

   — в своята практика Съдът не е изразил изрично становище дали при определяне на обезщетение по законоустановена социалноосигурителна схема, която попада в приложното поле на Директива 79/7, могат да се отчитат актюерски фактори, свързани с пола,

   — едва в решението си по дело Association belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09) Съдът е обявил за невалиден член 5, параграф 2 от Директива 2004/113, който допуска отчитането на такива фактори, и освен това е постановил преходен период и след изтичането му разпоредбата става невалидна, и

   — в Директиви 2004/113 и 2006/54 при определени обстоятелства законодателят на Съюза е допуснал отчитането на такива фактори при изчисляване на обезщетенията по смисъла на тези директиви и въз основа на това националният законодател е приел, че въпросните фактори могат да се вземат предвид и в областта на оспорваните законоустановени социалноосигурителни схеми.